

1

יִוְמַת הַמֶּת לֹא יוֹמַת עַל־פִּי עַד אַחֵר:
 וְיַד הַעֲדִים תִּהְיֶהֱבֹו בְּרֵאשִׁיטָה
 לְהַמִּיתוֹ וְיַד כָּל־הָעָם בְּאַחֲרָנָה
 וּבַעֲרַת הָרֶע מִקֶּרְבָּהּ: פִּיָּה כִּי יִפְלֵא →
 מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט בֵּין־דָּם | לְדָם בֵּין
 דִּין לְדִין וּבֵין נָגַע לְנָגַע דְּבָרֵי רִיבַת

דחוב קמול לא יתקמל על מימר
 סהיד חר: ו ידא דסתרנא תהי
 בה בקרמיתא למקמלה וידא
 דכף עמא בבתריתא ותפלי עבד
 דביש מבינה: ה ארי ותכסי מנה
 פתגמא דדינא בין דמא דמא
 בין דינא דדינא ובין מכתש
 סנירו למכתש סנירו פתגמי

לקט בהיר

רשי"י

וכו' "שאין" נעשין, וזה ודאי נכון לדרכינו אך אין לורכ בו
 כדלמרון: (ח) שאין אהה יכול להשיגו, אם מחמת חסרון
 ידיעה, אם מחמת ריחוק מקום, או מחמת כישויו, או
 מחמת איסורו, או שיש מחלוקה בדבר ואיך יודע להבחין,
 וכדומה, כל זה נכנס בלשון יפלא, גם לפעמים ישמש בו
 הכתוב על ענין הבדלה ופרישה לפרוש ולהבדיל דבר מדבר
 גם זאת נכנס בלשון הפלאה, שמחמת מעשיו נפלא ונפרש
 ומתבאר זה מזה, וכן הפלא ופלא או פלאי פלאות ג"כ הכי פירושו שהדבר חוץ לדרך הטבע עד שאין אהה יכול להשיגו
 וענינו ומזהו נעלם ומכוסה ממך, גם אין חילוק בין שבא באל"ף או בה"א או ביו"ד, כגון (שמות ט' ד') והפלה ה' בין
 מקנה ישראל, או (שם ח' י"ח) והפליתי ביום ההוא: (ט) רגונו לומר אין הכתוב אומר שיש כאן ב' דמים וז' נגעים ולריך
 לחלק ביניהם, כי מה שייך לשאל על זה ומה ספק יש כאן ומה נפ"מ אם שניהם נגעים ודמים, אין כאן רק דם אחד ודין
 אחד ונגע אחד ועל זה נולד השאלה אם הוא דם טהור או דם טמא שרק דם מן המקור טמא ואפילו במקור ישנם דמים
 טהורים וכן יש דין זכאי ודין חייב וכן נגע טהור כגון נתפשט בכלו, והכתוב בעלמו מפרשו לא שאינם יודעים לחלק במה

זוממין עד שיחמו כולם (מכות ה'): (ח) כי יפלא. כל
 הפלאה לשון הבדלה ופרישה"י שהדבר נבדל
 ומכוסה ממך: בין דם לדם. בין דם טמא"י לדם
 טהור (נדב י"ט. - י"ב"ט): בין דין לדין. בין דין זכאי
 לדין חייב: ובין נגע לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור
 (נדב ט"ז): דברי ריבות. שיהיו חכמי העיר חולקים
 ומתבאר זה מזה, וכן הפלא ופלא או פלאי פלאות ג"כ הכי פירושו שהדבר חוץ לדרך הטבע עד שאין אהה יכול להשיגו
 וענינו ומזהו נעלם ומכוסה ממך, גם אין חילוק בין שבא באל"ף או בה"א או ביו"ד, כגון (שמות ט' ד') והפלה ה' בין
 מקנה ישראל, או (שם ח' י"ח) והפליתי ביום ההוא: (ט) רגונו לומר אין הכתוב אומר שיש כאן ב' דמים וז' נגעים ולריך
 לחלק ביניהם, כי מה שייך לשאל על זה ומה ספק יש כאן ומה נפ"מ אם שניהם נגעים ודמים, אין כאן רק דם אחד ודין
 אחד ונגע אחד ועל זה נולד השאלה אם הוא דם טהור או דם טמא שרק דם מן המקור טמא ואפילו במקור ישנם דמים
 טהורים וכן יש דין זכאי ודין חייב וכן נגע טהור כגון נתפשט בכלו, והכתוב בעלמו מפרשו לא שאינם יודעים לחלק במה

אור החיים

ח. כי יפלא וגו' למשפט. הולך לומר למשפט"י,
 להעיר שלא נאמרו דינים אלו אלא במורה
 שהוא ראוי להורות משפט, וכן אמרו במשנה
 (סנהדרין פ"ו): תלמיד שאינו ראוי להוראה
 פטור"י, אלא שראייהו צברייתא (שם פ"ז).
 שדרשו פטור תלמיד שאינו ראוי להוראה מאומרו
 כי יפלא"י) צמופלא שבצ"ד, וכחצו רש"י ותוספת
 בהנחנקין שפירושו מופלא מומחה ולמעוטי תלמיד,
 והרמב"ם פירש צו"ד"י"ה) שהכוונה הוא עז"ה מי

זרית ה', ולזה לריך שיתרו בו ויודיעוהו מה גדלו
 מעשיו הרעים"י, גם רמו שאם אמר למחרים
 שהוא נשבע לעצור עצוה זרה שיודיעוהו שקדמה
 לו זרית על זה ואין שזועתו חלה לבטל הראשונה
 וכו' הוא עובר זרית ה"י) ויהרג:
 ו. יומת המת. כפל לומר המת"י, להעיר כי אם
 לא נמלאו לו עדים והתראה בן מות
 הוא לשמים אלא שבטעמים והתראה יומת בידי אדם
 המת שהיב עומד למיתה בידי שמים:

אור בהיר

זרית גדול מזה עלמו. (לב) והלמ"ד של לעבור נאמר בצל הכונה, כלומר כוונתו במעשיו יהיה לעבור זרית, שדוקא אז חייב
 סקילה. (לג) והוא אומרו בריתו פי' של ה' אלוקי הנזכר, שהוא הראשונה. (לד) וגם אין לו שחר לכאורה, כי אם התי לריך
 להמית לא אם המת. (לה) הרי פרט כל דבר בין דם וגו' דברי ריבות וגו'. (לו) אם לא זיית לפסקי הסנהדרין. (לז) ולא
 אמר כי ישנה וכדומה. (לח) ר"ל בצפר יד החזקה והוא המשנה תורה להרמב"ם בהלכות ממרים פ"ג ה"ה.

מה סנהדרין (ק?)
 זני יין אחרא (3)
 דעתן מ איג. ל"ד יי אסור בלא זכור

בְּשַׁעֲרֵיךָ וּקְמַתְךָ וְעֵלִיתָ אֶל־הַמִּקְוֹם
 אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: וּבָאתָ
 אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
 יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְדַרְשָׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ

בְּקִנְיָתָא דִּינָא בְּקִרְוֵיךָ וּתְקוּם
 וְתִסַּק לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יי
 אֶלְהֵךָ בְּהַ: ט וְתִיתִי לְוֹת בְּהֵנָא
 לְוָאֵי וְלְוֹת דִּינָא דִּי יְהִי בְּיוֹמָא
 הָאֲנֹן וְתִתְבַּע וְיִחְוֹן לְךָ יְת

לקט בהיר

רש"י

דדבר (אונק) זה מטמא זה מטמא זה מחייב זה
 מוכה: וקמת ועלית. מלמד שבית המקדש גבוהי
 מכל המקומות (ספרי - סוכי פ"ז): (ט) הכהנים
 הלויים. הכהנים שילאו משבט לויי (וי"ט): ואל
 השופט אשר יהיה בימים ההם. (י) אפילו אינו
 כשאר שופטים שהיו לפניו אחר לריך לשמוע לו אין
 במקומו מונח: (י) סיפא מפרש לרישא, מהו ההפלאה, דברי ריבות (רא"ם), שכלל זה יכולנו לומר דוקא אם נעלמה
 ההלכה בכלל לריך לעלות ולשאלו אבל בפלוגתא יעשה כל אחד כפסק דין שלו (ד"ד): (יא) ואע"ג דאמרין בוצחים דף
 כ"ד: ורבינו מביאו בפי' ברכה ל"ג י"ב שצין עיטם היה גבוה ממקום המקדש כ"ג אמה, אבל עם כותלי ביה"מ שהיה גובהן
 ק' אמה היה ביה"מ גבוה (חוס'): (יב) אין זה פי' המלות שהכתוב אומר הלויים לשון רבים, אלא מדלל אמר והלויים אי"כ
 פירושי קא מפרש כהנים הנקראים לויים ולמה מפני שילאו משבט לוי, על משקל בית לחם יהודה עיר בית לחם שהוא גארץ
 יהודה, ואין זה אומר שהסנהדרין צריכים להיות דוקא כהנים אלא מן הסתם הוא כן כי שפתי כהן ישמרו דעת ומורה יבקשו
 מפייהו, וי"ל הספרי מלות כ"ד שיהיו צו כהנים ולויים יכול אם אין צו יהיה פסול ת"ל ואל השופט אע"פ שאין צו כהנים
 ולויים כשר עכ"ל: (יג) וכי תעלה על דעתך שופט שאינו צימיק (גמר):

אור החיים

לעשות הפך כוונת החולקים ונמצא הדין לא כן הוא
 אף על פי שהורה דבר שחייב על זדונו כרת
 וכי"כ) לא יומת פירוש הגם שהורה לעשות הפך
 הרבים החולקין עליו לא יומת עד שיוורה לעשות
 הפך אשר יגידו עליו בית דין הגדול שכלשכת
 הגזית^מ, וכן מוכיחים הדברים בסנהדרין:
 ז. ודרשת והגידו לך. פירוש עליך אחר
 לדרוש שיאמרו לך טעם הדין^מ,
 והם גם כן חייבים להגיד לך טעם דבריהם, אבל

אור בהיר

של) פי' דבר גדול אבל רוב ההלכות יודע. (ב) כי מיצת משפט כולל ג' פירושים: (א) טענות והחזקתם הצעלי דיינים: (ב) גמר הדין
 שהדין מכריז זה חייב וזה זכאי: (ג) כשנעשה הפסק דין בפועל ע"ד אומרו לעשות כהם משפט כחוב. (ד) אשר יעשה
 בזדון. (ה) הגם שיש כאן כל נדדי דיינים שימחייב בהם אלא דבר אחד חסר שאינו הפך סנהדרין גדולה. (ו) ויהי זה
 כמו אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, פי' מאחר שאמר הכתוב צ' פעמים דבר זה שצריך שיוורה לעשות, מיצת למשפט, ומיבת אשר
 יעשה, למעט בא, שהגם שהוא מעשה אינו חייב רק בצ"ד הגדול. (ז) ק"ל ודרשת מיותר, פשיטא שצריך לשאול, כי מנין ידעו מה
 שפקה לך, מורה לא בשמים היא, וגם מיצת דבר מיותר, והיל"ל והגידו לך את המשפט. (ח) מהיכן דמנני, וזה פי' הכתוב,

פתגמא דרי
 מימר פתגמו
 אתרא ההוא
 למעבד ככל
 מימר אוריח
 דינא די יימ
 תסטי מן פו
 ימינא ושמאל
 ברשע ברי

לך חלל שופט
 ושמואל. אפי
 שמאל^י, ועל
 שינוי נוסחאות • שהו
 המלות שאעשה
 יטעו זה כענין ו
 ככתב וידוע הוא
 הדין שנשמע לבי
 עד מפי עד ומז
 אפילו יהיה צעני
 מקדשו ולא יעוון
 פי' אומרים על
 הראוי ושמואל ענ
 פשטות משמעה
 ושמואל וגו' אלא
 שאל"כ מיותר ה
 וכ"ש שאמר לך
 ומה שמצינו לפע
 וי"ל יכול אם יאו
 והוא ז"ל פירך •

אם לא
 י. ועשית
 ודרשת, אם

את דבר המשפט: ועשית על פי
 הדבר אשר יגידו לך מן המקום
 שהוא אשר יבחר יהוה ושמרת
 לעשות ככל אשר יורה: על פי
 התורה אשר יורה ועל המשפט
 אשר יאמרו לך תעשה לא תסור
 מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל:
 יב והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי

פתגמא דדינא: ותעבד על
 מימר פתגמא די יחיון קה מן
 אתרא יהוא די יתריעי יי ותפר
 קמעבד ככל די יקפנה: יא על
 מימר אורייתא די יקפנה ועל
 דינא די ימרון קה תעבד קא
 תסטי מן פתגמא די יחיון קה
 ימינא ושמאלא: יב וגבר די יעבד
 ברשע בריר דקא קקבלא מן

לקט בהיר

רש"י

לך חלה שופט שציומך* (ספרי - ר"ה כ"ה): (יח) ימין
 ושמאל. אפילו (חס) אומר לך על ימין שהוא
 שמאל^י, ועל שמאל שהוא ימין^י, וכל שכן שאומר
 שינוי נוסחאות * שהוא ביטול.

המנות שאעשה בכל מלוותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו
 יטעו וזה כענין ר' יהושע עם רבן גמליאל ביה"כ שחל להיות בחצוננו, והצורך במורה הזאת גדול מאוד, כי התורה נתנה לנו
 בכח וידוע הוא שלא יתחוו הדעות בכל הדברים הנולדים והנה ירבו המחלוקות ותקטנה התורה כמה מורות ותתן הכח לנו
 הדין שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה בין שקבלו פירוש
 עד מפי עד ומשה מפי הגבורה או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כוונתה כי על דעת שלהם הוא נותן לנו התורה
 אפילו יהיה בעיניך כמחליף הימין בשמאל, וכ"ש שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין כי רוח השם על משרתי
 מקדשו ולא יעוזב את חסידיו לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול עכ"ל הק', ואמר הכתוב ב' דברים על ימין שהוא שמאל
 פי' אומרים על טהור ומותר טמא ואסור, ועל שמאל שהוא ימין על חייב ופסול אומרים פטור וכשר, כי ימין הוא כינוי על
 הראוי ושמאל על שאינו ראוי (ג"א), ולא רצה רבינו לפרשו כפשוטו ממש שקבל דברייהם במכוון ואל תזוז ממנו, שאין זה
 פשוט משמעותה של ימין ושמאל שאין זה דבר מקומי לילך בו ימין או שמאל (רא"ם), ועוד מדלל אמר לא חסור ימין
 ושמאל וגו' אלא אשר יגידו ימין ושמאל ש"מ שרק על פי אשר יגידו לך הוא ימין ושמאל (כ"ה), עוד יש להוכיח פשוט
 שאל"כ מיותר הוא ודי באומרו לא חסור מן הדבר שיש במשמעו אפילו כל שהוא, ואפשר שזה כוונת רבינו שהאריך לומר
 וכ"ש שאמר לך על ימין ימין (ובדברי הרמב"ן הנ"ל מיושב זאת) פי' דבר פשוט הוא ואין צריך הכתוב לאומרו (בד"א),
 ומה שמצינו לפעמים שפירשו לא תזוז מניה הוא דרך אגב ובמליצה בלשון מושאל (מ"ל): טו) ובספ' ד"ד מביא ירושלמי
 וז"ל יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל שהשמע להם ח"ל ללכת ימין ושמאל עד שיאמרו לך על ימין שהוא ימין עכ"ל,
 והוא ז"ל חירך שהירושלמי מירי במקום דלא נראה נגדומו יכול להחמיר על עצמו בשב ואל תעשה, אבל כשיש פלוגתא בדבר

אור החיים

אם לא דרש אין חיוב עליהם להגיד לו: המשפט עצמו שהגידו לך חלה אפילו משפטים
 י. ועשית על פי הדבר^י פירוש לא מציעה אחרים הנכונים על פי שמועה זו, כי כמה משפטים

אור בהיר

ודרשת, אם אתה שואל, אז והגידו לך את דבר המשפט, פי' גם טעם המשפט. (מז) היל"ל ועשית הדבר שהגידו לך.

שָׁמַע אֱלֹהֵיכֶן הָעֹמֵד לְשַׁרְתִּי שָׁם
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֱלֹהֵשׁפֵט וּמַת
 הָאִישׁ הַהוּא וּבְעֵרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל:
 יג וְכִלְהֵעָם יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִזְדוּן
 עוֹד: ס שְׁנֵי יָדַי כִּי־תָבֵא אֱלֹהֵי־אֶרֶץ אֲשֶׁר
 יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וַיִּרְשָׁתָהּ
 וַיִּשְׁבַּתָּהּ בְּיַד יְהוָה וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי
 מֶלֶךְ בְּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי: טו שׁוֹם
 תַּעֲשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה

כִּהְנֵה דָקָאם לְשִׁמְשָׁא תַמְן קָדָם
 יי אֱלֹהֶיךָ אוֹ מִן דִּינָא וַיִּתְקַטֵּל
 נִבְרָא הָהוּא וְתַפְלִי עֵבֶד דְּבִישׁ
 מִיִּשְׂרָאֵל: יג וְכֵל עָמָא יִשְׁמְעוּן
 וַיִּדְחֻקוּן וְלֹא יִרְשִׁיעוּן עוֹד: יד אֲרִי
 תַעֲוִל לְאַרְעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ
 וְתִירְתָהּ וְתִיתֵב בָּהּ וְתִימַר אָמֵנִי
 עָלַי מֶלְכָּא בְּכֵל עָמְמָא דִּי
 בְּסַחְרָנִי: טו מִנְאָה תַמְנִי עָלֶיךָ
 מֶלְכָּא דִּי יִתְרַעֵי יי אֱלֹהֶיךָ בְּיַד מְנֵה

לקט בהיר

רשי

או בקום ועשה חייב לשמוע להם: טז) זו דעת ר' עקיבא
 ור' יהודה פליג שאין ממתינין ואין מענין את דינו, אלא פי
 ישמעו שרריך הכרזה צ"ד, ופסק רבינו כר' עקיבא שהלכה

כמותו מחזירו ועוד שר' יהודה תלמידו היה, אצל גס ר' עקיבא יודה שרריך הכרזה דכתיב וכל העם ישמעו, ואע"פ שהוא
 רגל אין כל העם יודעים מה נעשה צ"ד, וכן פסק הר"מ צ"מ צ"מ שפסק כר' עקיבא להמתין כחז ארבעה רייכים
 הכרזה ואחד מהם זקן ממרה, ורק בזקן ממרה כחז רבינו שממתינין עד הרגל זקן ממרה נידון צ"ד הגדול שצירושלים
 וצ"ד כל ישראל שם, משא"כ בעדים זוממין (לקמן י"ט כ') וכן סורר ומורה דכתיב (כ"א כ"א) וכל ישראל ישמעו ויראו
 ופירש רבינו שרריך הכרזה צ"ד, משום שנידונים בעירם ומה יועיל ההמתנה, לזה ממתינין אותו מיד ובהכרזה ואח"כ כולו

אור החיים

יסתעפו מפרט משפט אחד:

יד. כי תבא וגו' ואמרת וגו' שום תשים וגו'.
 מאומרו כי תבא וגו' ואמרת משמע כי
 לא מנחת ה' עליהם למלך אלף אס יאמרו
 הרשות צידם, וממך שגמר אומר שום תשים
 שיעור הלשון מוכיח שמנחת ה' הוא להמליך עליהם
 מלך, ונראה שכונת הכחוצים הוא על זה הדרך
 לפי שיש צמינוי המלך צ' גדרים, א' שיהיה המצטח
 צו להנהיג המלחמות בעולם חכמתו וללאת כגבור
 ציום קרצ כסדר מלכי האומות, וזה הוא דבר שנאוי
 צעיני ה', כי סדר מלכי האומות לא ילכו צהם
 אחרי כשרון המעשה^ה אלא אחרי תועלויות
 החושיות הגם שלא ימלא צו דבר טוב מהמושכל,

גם ישימו צו כסלם ותקותם ומן ה' יסור לצבם,
 וגדר צ' הוא לכבוד ולתפארת ישראל וכדי שה'
 יעשה בזכותו כדרך שהיה ה' מושיע ישראל ציד
 השופטים וציד מלכי ישראל הכשרים, ולא ולמד
 מדוד המלך וכו', ודבר זה הוא חן ושכל טוב צעיני
 אלהים ואדם, ולזה צא דברו הטוב כאן ואמר כי
 תבא וגו' ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים וגו'
 וזה גדר הראשון שזכרנו, וגמר אומר שום תשים
 וגו' פירוש לא יקום הדבר הרע הזה, אלא
 המשימות שחשים הוא על זה הדרך אשר יצחר ה'
 אלהיך צו, ואמרו ז"ל (חוספחא סנהדרין פ"ג) וז"ל
 אין מעמידים מלך בתחילה אלא על פי צ"ד של ע'
 זקנים ועל פי נביא (ספרי) וכו' ע"כ, ומלך

אור בהיר

מז) ולא אמר יכול אתה לשים. (מז) פי' אין מנקהים אדם שמעשיו נאים ויפים, אלא מי שהוא גבור ורצ להושיע.

אחיה תמני ז
 רשו למנאה
 לא אחוק הוא
 לא סומון וק
 למצרים בדי

אוחו צרגל סמ
 אלא כדי מרכ
 (ספרי - סנה' כ
 שנאמר בשלמה
 ממלרים צשש

כדאי הוא שיחזיר
 להניח צבית גמיו
 נשים ולא יסור כ
 היינו דרך ערלי
 (רא"ם), אצל הכ
 ומתרים שדוקא
 להרבות קום לא
 דהקרא הזה צעת

המתמנה צמד
 הגוים כמו ש
 מאמר שום ת
 תנאיה^ה, ולזו
 אשימה וגו' לה
 צמאמר שום כ
 שאוסר לשום ו
 יצחר אין מוצן
 וזה^ה, ולא חש
 רשות^ה מכפל
 על ישראל כש
 (ש"א ח'), ובעי

מט) פירוש צ' ד
 הגוים. (ג) פי'

והוא אמרו יתברך וקראתם בעצם היום וגו'. (אמור אל סכניס, זמניס סלכות שניסת יו"ט פ"ה):

מצוה קסג היא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי. והוא אמרו יתעלה באחד לחדש יהיה לכם

שבתון. וכבר קדם לנו האי שבתון עשה הוא. (אמור אל סכניס, זמניס סלכות שניסת יו"ט פ"ה):

מצוה קסד היא שצונו להתענות ביום עשירי מתשרי. והוא אמרו יתעלה תענו את נפשותיכם ובא

הפירוש בספרא תענו ענוי שהוא אבוד נפש ואיזהו זה אכילה ושתייה, וכן באה הקבלה שהוא אסור ברחיצה בסיכה

ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, והשביתה היא מיוחדת מאלה הפעולות כלם באמרו שבת שבתון היא לכם ועניתם

את נפשותיכם כאילו אמר שחובה היא השביתה המיוחדת במלאכות והשביתה המיוחדת במזון הגוף וקיומו, ולכן אמר

שבתון. ולשון ספרא מנין שיום הכפורים אסור ברחיצה וסיכה תלמוד לומר שבת שבתון כלומר השביתה תהיה

מכל אלה הדברים עד שיגיע הענוי. (אחרי מות, זמניס סלכות שניסת עשור פ"ה):

מצוה קסה היא שצונו לשבות ביום הכפורים מהמלאכות והמעשים. והוא אמרו יתעלה שבת שבתון

הוא לכם. וכבר בארנו פעמים אמרם האי שבת עשה הוא. (אמור אל סכניס, זמניס סלכות שניסת יו"ט פ"ה):

מצוה קסו היא שצונו לשבות ממלאכה ביום ראשון של סוכות. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו ביום

הראשון מקרא קדש. (אמור אל סכניס, זמניס סלכות שניסת יו"ט פ"ה):

מצוה קסז היא שצונו לשבות ממלאכה ביום שמיני מחג הסוכות. והוא אמרו יתעלה וביום השמיני

מקרא קדש. ודע שזאת השביתה המוטלת עלינו בכל יום ויום מאלו הששה ימים דינם דין אחד ולא יחוד להם ליום

זולת השביתה ההיא, וכן אוכל נפש מותר לנו לעשותו בכל יום טוב. וכבר התבאר משפטי השביתה הזאת במסכת יום

טוב. אולם השביתה המוטלת בשבת ויום הכפורים היא גם כן השביתה ההיא בעצמה ותוספות רבות כי אינו מותר בשני

ימים אלו אוכל נפש, ויש גם כן דברים מותרים ביום טוב ואסורין בשבת ואע"פ שאינן אוכל נפש כמו שהתבאר במסכת

יו"ט. (אמור אל סכניס, זמניס סלכות שניסת יו"ט פ"ה):

מצוה קסח היא שצונו לישב בסוכה שבעת ימים בימי החג. והוא אמרו יתברך בסוכות תשבו שבעת

ימים. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת סוכה. ואין הנשים חייבות בה. (אמור אל סכניס, זמניס סלכות שופר וסוכה

ולולב פ"ו):

מצוה קסט היא שצונו ליטול לולב ולשמוח בו לפני ה' שבעת ימים. והוא אמרו יתברך ולקחתם

לכם ביום הראשון וגו'. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בפ"ג מסוכה, ושם התבאר שאין חובת מצוה זו שבעת ימים אלא

במקדש, אולם בשאר הארצות יום ראשון לכד הם חייבין בו מן התורה. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה. (אמור אל סכניס, זמניס סלכות שופר וסוכה ולולב פ"ו):

מצוה קע היא שצונו לשמוע קול שופר ביום ראשון מתשרי והוא אמרו יתעלה יום תרועה יהיה

לכם. וכבר התבאר דיני מצוה זו במסכת ראש השנה. ואין הנשים חייבות בה. (פינחס, זמניס סלכות שופר וסוכה ולולב פ"ה):

והנהיגה ה' הוא שצונו להתענות ביום עשירי מתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

והנהיגה ה' הוא שצונו לשבות ממלאכה באחד בתשרי.

הקדמת הרמב"ם ז"ל

14

מרב הונא. ד) ורב הונא מר' יוחנן ורב ושמאל. ה) ורבי יוחנן ורב ושמאל מרבינו הקדוש. ו) ורבינו הקדוש שמעון אביו. ז) ורבי שמעון [מרבן גמליאל אביו. ח) ורבן גמליאל מרבן שמעון אביו. ט) ורבן שמעון מרבן גמליאל הזקן אביו. י) ורבן גמליאל הזקן מרבן שמעון אביו. יא) ור' שמעון מהלל אביו ושמאי. יב) והלל ושמאי משמיעה ואבטליון. יג) ושמעיה ואבטליון מיהודה ושמעון. יד) ויהודה ושמעון מיהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי. טו) ויהושע ונתאי מיוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן. טז) ויוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן מאנטיגנוס. יז) ואנטיגנוס משמעון הצדיק. יח) ושמעון הצדיק מעזרא. יט) ועזרא מברוך. כ) וברוך מירמיה. כא) וירמיה מצפניה. כב) וצפניה מחבקוק. כג) וחבקוק מנחום. כד) ונחום מיואל. כה) ויואל ממיכה. כו) ומיכה מישעיה. כז) וישעיה מעמוס. כח) ועמוס מהושע. כט) והושע מזכריה. ל) וזכריה מיהוידע. לא) ויהוידע מאלישע. לב) ואלישע מאליהו. לג) ואליהו מאחיה. לד) ואחיה מדוד. לה) ודוד משמואל. לו) ושמאל מעלי. לז) ועלי מפנחס. לח) ופנחס מיהושע. לט) ויהושע ממשה רבינו. מ) ומשה רבינו מפי הנבורה. נמצא שכולם מה' אלהי ישראל:

כל אלו החכמים הנזכרים הם גדולי הדורות. מהם ראשי ישיבות ומהם ראשי גלויות ומהם סנהדרי גדולה. ועמהם בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם ועמהם. רבינו ורב אשי הם סוף חכמי הגמרא. ורב אשי הוא שחיבר הגמרא הבבליה בארץ שנער אחר שחיבר ר' יוחנן הגמרא ירושלמית בכמו מאה שנה. וענין שני הגמרות הוא פירוש דברי המשניות וביאור עמקותיה ודברים שנתחדשו בכל בית דין ובית דין מימות רבינו הקדוש ועד חיבור הגמרא. ומשני הגמרות ומן התוספות ומספרא וספרי (ומן התוספות) מכולם יתבאר האסור והמותר הטמא והטהור החיוב והפסול והכשר כמו שהעתיקו איש מפי איש מפי משה רבינו מסיני: גם יתבאר מהם דברים שגזרו חכמים ונביאים שבכל דור ודור לעשות סייג לתורה כמו ששמעו ממה בפירוש. שנאמר ושמרתם את משמרת עשו משמרת למשמרת. וכן יתבאר מהם המנהגות והתקנות שהתקינו או שנהגו בכל דור ודור כמו שראו בית דין של אותו הדור. לפי שאסור לסור מהם שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. וכן משפטים ודינים מופלאים שלא קיבלום ממה ודנו בהם בית דין של אותו הדור במדות שהתורה נדרשת בהן. ופסקו אותם הזקנים וגמרו שהדין כך הוא. הכל חיבר רב אשי בגמרא מימות משה ועד ימיו. וחברו חכמי המשנה חיבורים אחרים לפרש דברי התורה. רבי הושעיא תלמידו של רבינו הקדוש חיבר ביאור ספר בראשית. ורבי ישמעאל פירש מאלה שמות עד סוף התורה והוא הנקרא מכילתא. וכן ר' עקיבא חיבר מכילתא וחכמים אחרים אחיהם חיברו מדרשות. והכל חיבר קודם הגמרא הבבליה:

נביא שהיה באותו הדור כותב לעצמו זכרון השמועות ששמע מרבנותיו והוא מלמד על פה ברבים. וכן כל אחד ואחד כותב לעצמו כפי כחו מביאור התורה ומהלכותיה כמו ששמע. ומדברים שנתחדשו בכל דור ודור בדינים שלא למדום מפי השמועה אלא במדה משלש עשרה מדות והסכימו עליהם בית דין הגדול. וכן היה הדבר תמיד עד רבינו הקדוש והוא קיבץ כל השמועות וכל הדינים וכל הביאורים והפירושים ששמעו ממה רבינו ושלמדו בית דין שבכל דור ודור בכל התורה כולה וחיבר מהכל ספר המשנה. ושגנו לחכמים ברבים ונגלה לכל ישראל וכתבוהו כולם. ורבצו בכל מקום. כדי שלא תשתכח תורה שבעל פה מישראל. ולמה עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהיה. לפי שראה שתלמידים מתמעטין והולכין והצרות מתחדשות ובאות ומלכות רומי פושטת בעולם ומתגברת. וישראל מתגלגלין והולכין לקצוות. חיבר חיבור אחד להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה ולא ישכח. וישב כל ימיו הוא ובית דינו ולמדו המשנה ברבים. ואלו הם גדולי החכמים שהיו בבית דינו של רבינו הקדוש וקיבלו ממנו. שמעון וגמליאל בניו.

ורבי אפס. ור' חנינא בן חמא. ור' חייא ורב ורבי ינאי ובר קפרא *וישמאל ור' יוחנן ור' הושעיא. ואלו הם גדולי החכמים שקיבלו ממנו ועמהם אלפים ורבבות משאר החכמים. אע"פ שאלו הי"א קיבלו מרבינו הקדוש ועמדו במדרשו. ר' יוחנן קטן היה ואחר בן היה תלמיד לר' ינאי וקיבל ממנו תורה. *וכן רב קיבל מר' ינאי. *וישמאל קיבל מרבי חנינא בר חמא. רב חיבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עיקרי המשנה. ור' חייא חיבר התוספתא לבאר עניני המשנה. וכן ר' הושעיא ובר קפרא חיברו ברייתות לבאר דברי המשנה. ור' יוחנן חיבר הגמרא הירושלמית בארץ ישראל אחר חרבן הבית בקרוב שלש מאות שנה. ומנדולי החכמים שקיבלו מרב ושמאל רב הונא ורב יהודה ורב נחמן ורב כהנא. ומנדולי החכמים שקיבלו מר' יוחנן *רבה בר בר חנה ור' אמי ור' אסי ורב דימי ור' אבין. ומכלל החכמים שקיבלו מרב הונא ומרב יהודה *רבה ורב יוסף. ומכלל החכמים שקיבלו מרבה ורב יוסף אביו ורבא. ושניהם קיבלו גם מרב נחמן. ומכלל החכמים שקיבלו מרבא רב אשי ורבינא. ומר בר רב אשי קיבל מאביו רב אשי ומרבינא:

נמצא מרב אשי עד משה רבינו עליו השלום ארבעים דורות ואלו הן: א) רב אשי מרבא. ב) ורבא מרבה. ג) ורבה

נמצא

וכן רב קבל מר' ינאי. כתב הרב ר' אברהם בן דוד זה לא היה ולא נברא ע"כ. ולפי אומר שדברי רבינו היו ונבראו מלמעלה כ' האשה רבה (דף ל"ג) רב הונא כרב זכריה ינאי ופירש ר' שלמה יצ"ר רב הונא כרב הלל מרב שהיה רביה קיבלה ורב מרבי ינאי וכן כולם זה למעלה מדוד. על זה היה ע"כ. ומ"מ יש לתמוה למה לא כתב רבינו שרב למד מר' חייא וגם רבי אברהם בן דוד למד לא כתב קן וכעין מה שכתב בני שמואל:

ושמואל קבל מרבי חנינא בר חמא: כתב הרב ר"ח בן דוד וגם זה לא היה ולא נברא. ולפי אומר שאינו יודע מנין לו שלל למד מר' חנינא ששאל ראש ישיבה במקום

כסף משנה

ואלו הם גדולי החכמים שהיו בניה דיו על רבינו הקדוש וכו': כתב הרב ר' אברהם בן דוד. *ח"א לא היה שמואל ור' יוחנן כו' וזה המספך חסף מדעתו ולא ידע על מה ע"כ. ויש לומר ששמעו רבינו דשמואל גדול היה בימי רבי דאמרין (בב"ק דכ"ט פ"ה) דהוה בעי רבי למחביה אלא דלא אחשיעא מילתא. וכיון דהוה חזי למחביה למה לא יהיה נחשב מביס דיו של רבי. ור' יוחנן אמת הוא שהיה קטן כדלוקא ע"כ' רשטיה הוה (דף קל"ז) דאמר ר' יוחנן דהוה זקוקין דנורא נפקין מפומיה. ודבר לפומיה דרבי ולא היה ידע מאי קאמרי. וכו"כ לא היה מביס דיו של רבי מכל מקום למד מורה ממנו. וכבר כתב רבינו שש"פ שאלו קבלו מרבינו הקדוש ועמדו במדרשו, ר'

ועד זמן זה שהיא שנה שמינית אחר מאה ואלף לחיבת הבית, והיא שנת ארבעת אלפים ותשע מאות ושלושים ושבע לבריאת עולם:

ובזמן הזה תקפו הצרות יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבונינו נסתרה. לפיכך אותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים וראו שהם דברים מכוארים נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבבליית והירושלמית וספרא וספרי והתוספתא שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואחר כך יודע מהם הדרך הנכונה בדברים האסורים והמותרים ושאר דיני התורה היאך הוא. ומפני זה *נערת חצני אני משה בן מיימון הספרדי ונשענתי על הצור ברוך הוא ובינותי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האסור והמותר הטמא והטהור עם שאר דיני התורה. כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל בלא קושיא ולא פירוק. לא זה אומר בכה וזה בכה. אלא דברים ברורים קרובים נכונים על פי המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורים והפירושים הנמצאים מימות רבינו הקדוש ועד עכשיו. עד שיהיו כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה ומצוה ובדין כל הדברים שתיקנו חכמים ונביאים. כללו של דבר כדי שלא יהא אדם צריך לחיבור אחר בעולם כדין מדיני ישראל אלא יהא חיבור זה מקבץ לתורה שבעל פה כולה עם התקנות והמנהגות והניירות שנעשו מימות משה רבינו ועד חבור הגמרא וכמו שפירשו לנו הגאונים בכל חיבוריהם שחיברו אחר הגמרא. לפיכך קראתי שם חיבור זה **משנה תורה**. לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואחר כך קורא בזה *ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם. וראיתי לחלק חיבור זה הלכות הלכות בכל ענין וענין. ואחלק ההלכות לפרקים שבאותו ענין. וכל פרק ופרק אחלק אותו להלכות קטנות כדי שיהיו סדורים על פה. אלו ההלכות שבכל ענין וענין יש מהם הלכות שהם משפטי מצוה אחת בלבד. והיא המצוה שיש בה דברי קבלה הרבה והוא ענין בפני עצמו. ויש מהם הלכות שהם כוללים משפטי מצות הרבה אם יהיו אותן המצות כולם בענין אחד.

השנת הראב"ד

* יודע ממנו וכו' . ה"ל ספר לתקן ולה חקן כי הוא טוב דרך כל המתכנים אשר היו לפניו כי הם כבדו ראה לדכיהם וכתבו ספרים בשם חומרים וביה לו צוה הוועל גדולם לו להחיר וראיתו על לב הדין ללבוש לו להחיר וראיתו מתקום אחד ואלו ידע כי יש גדול ממנו הפליג שמועו לדעת לחתה היה חוזר בו. ועשה לו אדע למה לחזור מקבלתי ומראיתו בסבל חסרו על זה המתכנן. אם החולק עלו גדול ממנו הכי טוב ואם חלי גדול ממנו למה לחטל דעתי מפני דעתי. ועוד כי יש דברים שהגאונים חולקים זה על זה והם המתכנן כינר דברי האחד וכתבו בחיבורו ונמה חסמון חלי על כריכהו והוא לא נחלת בעיני ולא אדע החולק עמו אם הוא ראו לחלוק אם לא. חין זה אלה כל קבל די רוח ומורה צדק:

לא לפי מנין המצות כמו שיתבאר לקורא בו. ומנין מצות התורה הנהוגות לדורות שש מאות ושלוש עשרה מצות. מהם מצות עשה מאתיים וארבעים ושמונה סימן להם מנין אברוי של אדם. ומהם מצות לא תעשה שלש מאות וששים וחמש סימן להם מנין ימי שנת החמה:

נמצא רבינו רוב אשי וחבריהם. סוף גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה. ושגזרו גזירות והתקינו התקנות והנהיגו מנהגות ופשטה גזירתם ותקנתם ומנהגותם בכל ישראל בכל מקומות מושבותם. ואחר בית דין של רב אשי שחבר הגמרא ונמרו בימי בנו נתפזרו ישראל בכל הארצות פיזור יתר והניעו לקצוות ואיים הרחוקים ורבתה קמטת בעולם ונשתכשו הדרכים בניסות ונתמעט תלמוד תורה ולא נכנסו ישראל ללמוד בשיבותיהם אלפים ורבות כמו שהיו מקודם אלא מתקבצים יחידים השרידים אשר ה' קורא בכל עיר ועיר וככל מדינה ומדינה ועוסקין בתורה ומבינים בחיבורי החכמים כולם ויודעים מהם דרך המשפט היאך הוא. וכל בית דין שעמד אחר הגמרא בכל מדינה ומדינה וגזר או התקין או הנהיג לבני מדינתו או לבני מדינות רבות לא פשטו מעשיו בכל ישראל מפני רחוק מושבותיהם ושבוש הדרכים. והיות בית דין של אותה המדינה יחידים ובית דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים קודם חיבור הגמרא. לפיכך אין כופין אנשי מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה האחרת. ואין אומרים לבית דין זה לגזור גזירה שגזרה בית דין אחר במדינתו. וכן אם למד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחריו שאין זה דרך המשפט הכתוב בגמרא, אין שומעין לראשון אלא למי שהדעת נוטה לדבריו בין ראשון בין אחרון:

ודברים הללו בדינים גזירות ותקנות ומנהגות שנתחדשו אחר חיבור הגמרא. אבל כל הדברים שבגמרא הבבלי חייבין כל ישראל ללכת בהם וכופין כל עיר ועיר וכל מדינה ומדינה לנהוג בכל המנהגות שנהגו חכמי הגמרא ולגזור גזירותם וללכת בתקנותם. הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל. ואותם החכמים שהתקינו או שגזרו או שנהיגו או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא, הם כל חכמי ישראל או רובם והם ששמעו הקבלה בעקרי התורה כולה דור אחר דור עד משה רבינו עליו השלום. וכל החכמים שעמדו אחר חיבור הגמרא ובנו בו ויצא להם שם בחכמתם הם הנקראים גאונים. וכל אלו הגאונים שעמדו בארץ ישראל ובארץ שנער ובספרד ובצרפת למדו דרך הגמרא והוציאו לאור העלמותיו וביארו עניניו, לפי שדרך עמוקה דרכו עד למאוד. ועוד שהוא בלשון ארמי מעורב עם לשונות אחרות לפי שאותה הלשון היתה ברורה לכל אנשי שנער בעת שחברה הגמרא. אבל בשאר מקומות וכן בשנער בימי הגאונים אין אדם מכיר אותה הלשון עד שמלמדים אותו. ושאלות רבות שואלין אנשי כל עיר ועיר לכל גאון אשר היה בימיהם לפרש להם דברים קשים שבגמרא. והם משיבים להם כפי חכמתם. ואותם השואלים מקבצים התשובות ועושין מהם ספרים להבין מהם. גם חיברו הגאונים שבכל דור ודור חיבורים לבאר הגמרא. מהם מי שפירש הלכות יחידות. ומהם שפירש פרקים יחידים שנתקשו בימיו. ומהם מי שפירש מסכתות וסדרים. ועוד חיברו הלכות פסוקות בענין איסור והיתר והיוב ופסור בדברים שהשעה צריכה להם כדי שיהיו קרובים למדע מי שאינו יכול לירד לעומקה של גמרא. וזו היא מלאכת ה' שעשו בה כל גאוני ישראל מיום שחברה הגמרא

*מבוסס על מדויקת שנסתי מתנין:

סוף משנה

על כריכהו על רבינו. ואם ימצא איזם חכם גדול שלא ילצה לעמוד על כריכהו עד שיסקל גם הוא כמחזיקי שכלו מי מעכב על ידו מלענין ספרי הגמרא והמתכנים. מנצל שדרך זה שדרך רבינו היסוד לכל העולם ונלמו להם דברא בחסרו חזו. וזה יו רחם מינו

יודע ממנו חורה שבעל פה כולם וכו' : כתב הרב רבי לנרסס בן דוד ספר לתקן ולה חקן כי הוא טוב דרך כל המתכנים אשר היו לפניו כי הם כבדו ראה לדכיהם וכתבו ספרים בשם חומרים וביה לו צוה הוועל גדולם לו להחיר וראיתו על לב הדין ללבוש לו להחיר וראיתו מתקום אחד ואלו ידע כי יש גדול ממנו הפליג שמועו לדעת לחתה היה חוזר בו. ועשה לו אדע למה לחזור מקבלתי ומראיתו בסבל חסרו על זה המתכנן. אם החולק עלו גדול ממנו הכי טוב ואם חלי גדול ממנו למה לחטל דעתי מפני דעתי. ועוד כי יש דברים שהגאונים חולקים זה על זה והם המתכנן כינר דברי האחד וכתבו בחיבורו ונמה חסמון חלי על כריכהו והוא לא נחלת בעיני ולא אדע החולק עמו אם הוא ראו לחלוק אם לא. חין זה אלה כל קבל די רוח ומורה צדק:

לא שוא בין אין לה מעיקרא לאין לה בסוף 12, שמת האב אחר זה. ומיושב מה שמקשים עליהם, ודייק היטב. ועיין בחכמת שלמה לרש"ל בסנהדרין שם 13.

176 יז, ח וקמת.

מיד, ספרי 1. דמצאנו במשנה בפרק ז דפרה (משנה ו): זה הלך ליבנה ג' מועדות 2. ובתוספתא מקואות פרק ד' (הלכה ד') ובתולין דף מח, א: זה היה מעשה ועלו (עליה בני נשא) שלוש רגלים ליבנה. ומכל שכן בירושלים, הוה אמינא דבעלות לרגל יבואו שמה. לכן אמר דזה בספק ושאלה על הדין, אבל כי נחלקו החכמים "דכרי ריכות בשעריך" [שער זה בית דין 3], זה אוסר וזה מתיר, אסור להשהות עד

הרגל, רק "וקמת" - מיד. ולפי דברי הספרי (לפסוק ט), נראה דפסוק "ובאת" - אף לבית דין הגדול שביבנה, שגלו ממקומם ואינם בירושלים 4. וכתב (שם) "הכהנים הלויים" משמע (ספרי) שיהא בבית דין הגדול כהנים ולויים. ומקרא (פסוק יו"ד) "ועשית (...)מן המקום ההוא אשר יבחר ה'" הוא כשהבית דין בלשכת הגזית 5. (פסוק יא) "על פי התורה אשר יורוך (ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה), לא תסור (מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל)" הוא גם על בית דין הגדול שביבנה 4, פירוש, שצריך לשמוע ועובר בלא תעשה. (פסוק יב) "והאיש (אשר יעשה בודון) לבלתי שמוע (אל הכהן... ומת האיש ההוא)", שחיוב מיתה, אינו רק בממרה על בית דין שבלישכת הגזית 5. לכן

אנשי עירה באכנים ומתה" 12. כי מעיקרא ולבסוף שייך רק בשעת ביצוע גזר הדין ולא בשעת עצם גזר הדין, כמבואר לעיל 13. לא אוכל להבין דעתם, מה חילוק הכא בין נקטעה אחר כך וכו', בשלמא גבי עדים כתוב "יד העדים" - שהיתה כבר, מה שאין כן הכא גבי בן סורר ומורה לא שייך לחלוקי בכי האי גונא. גם לישנא ד"אין לו בהן" לא משמע הכי, מדלא אמר נקטעה בהן ידו. על כן נראה דאין חילוק כלל בין נקטעה בהן ידו או לא היה לו בהן ומשום הכי פסק נמי הרמב"ם סתמא: לא היה לו בהן יד אין לו תקנה, אע"פ שפסק הלכות סנהדרין גבי עדים שאם היו גידמין מעיקרא דכשרים (עכ"ל) ועיין לעיל סוף הערה 7.

ולא ידעו למיפשט ספיקה, דמלתא דפשיטא שחייבים לעלות ולשאל מיד, שמא יארע ויצטרך הדבר למעשה ולא ידעו. לפסוק הדין. והכי נמי אם היה מחלוקת ביניהם, שזה אוסר והם מתירים וכיוצא, דהכי נמי צריך זירוז שלא להרבות מחלוקת בישראל (עכ"ל). רבינו להלן מבחין בין שני סוגי פניה אל הסנהדרין שבירושלים, האחת 'להלכה' והאחרת למעשה. 2. דוגמה (בענין המוליך את החבל של דלי המים) שלחכם אשר הלך ליבנה, שם ישבה סנהדרין, לשאל בהלכה. מכאן שהנוהג הוא ללכת למקום הסנהדרין רק במועדים ולא מיד. 3. השוה רש"י לעיל פסוק ה ד"ה והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך וגו': המתרגם אל שעריך לתרע בית דינך טועה, שכן שנינו אל שעריך - זה שער שעבר בו... ויש ליישב ודו"ק 4. וכן בתולדות אדם. אם גלתה סנהדרין וישבו ביבנה הוא בלאו דלא תסור, דאילו זקן ממרא אינו נעשה אלא על פי בית דין גדול שבירושלים [וכן בספרי דבי רב]. לעומתם מפרש הנצי"ב ד"ה לרבות בית דין שביבנה: שצריכים לעלות לירושלים, דס"ד דאין המקום גורם, אלא משום דשם היו סנהדרין גדולה, והוא הדין אם היתה סנהדרין גדולה ביבנה כמו בעשר גלויות, קמ"ל שצריכים לשאל אל הבית דין שבירושלים. 5. ספרי: על המראת בית דין הגדול שבירושלים חייבים מיתה,

(יז, ח) 1. הגר"א מוחק. הנצי"ב מבאר: דהוא מיותר. ודריש לשון זריות, וכן לשון הפסוק קימה על הזריות. וקמ"ל שלא יהו הדבר עד שיעלו לרגל, אלא מיד שאירע המחלוקת ינטשו הריב על ידי בית הדין הגדול (עכ"ל). ואילו רבי דוד פארדו בספרי דבי רב מפרש: הך "מיד" ליתיה בברייתא דבש"ס, ומכל מקום תנא דייק הכי מייחורא ד"וקמת", דהוי סגי למכתב "ועלית". אלא הכי קאמר "וקמת" - מיד ובזריות. וזה מסתבר שהוא על כל פנים בין אם נסתפק ושאל מבית דין שבעירו

כתוב (שם) "העומד לשרת שם", שאם יש מזבח וכהן משרת, אז חייבים מיתה על המראתו.⁶ אבל על בית דין שביבנה, אם המרה אינו נהרג⁵, ששם אין כהן משרת. ואף אם חזרו סנהדרין ללשכת הגזית, כיון שבשעת המראתו לא היו בית דין בלשכת הגזית רק חוץ לירושלים, אינו חייב הזקן הממרה מיתה. ומיושב כפלות הכתובים.⁷

יז, ט ובאת אל הכהנים הלוויים.

מצוה בסנהדרין שיהיו כהנים ולויים, ספרי. וכן עשה יהושפט בדברי הימים-ב, פרק

יט, ה: "וגם בירושלים העמיד יהושפט מן הלויים והכהנים וראשי האבות לישראל למשפט ה'", שהוא סנהדרין גדולה.¹

יז, יא לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך וכו'.

ראיתי לכרו בזה דעת הרמב"ם בשרשיו, דעל כל דבר מדברי חכמים הוא עובר ב"לא תסור".¹ והרמב"ן האריך בעוצם פלפולו לדחות זה מראיות רבות, עצמו מספור.² וכללי השגתו, דאם כן היה ראוי להחמיר בספיקן³, וביטול

ואין חייבים מיתה על המראת בית דין שביבנה (וכן סנהדרין יד, ב). וברמב"ם (ממרים ג, ב): אין זקן ממרא חייב מיתה עד... ויחלוק עליהם והם יושבים בלשכת הגזית... (הלכה ז) מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, שנאמר "וקמת ועלית אל המקום", מלמד שהמקום גורם לו מיתה.⁶ רמב"ם סנהדרין יד, יא אין דינים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית דין הגדול שם בלשכה שבמקדש, שנאמר בוקן ממרא "לבלתי שמוע אל הכהן וגו'", ומפי השמועה למדו שבזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח יש דיני נפשות, והוא שיהיה בית דין הגדול במקומו. הלכה יג. ארבעים שנה קודם חרבן בית שני בטלו דיני נפשות מישראל, אף על פי שהיה המקדש קיים, מפני שגלו הסנהדרין ולא היו שם במקומם במקדש.⁷ הרי שסוגיתנו בנויה מבחינה תחבירית במשקל משפטים מחלפים כדלקמן: על הסנהדרין שבלשכת הגזית מדובר בפסוקים ח' ("וקמת ועלית אל המקום"), יו"ד ("אשר יגידו לך מן המקום") י"ב ("הכהן העומד לשרת שם = המקום, ומת האיש ההוא"). לעומת דין סנהדרין גדולה שבלשכת הגזית, מדובר על הסנהדרין שביבנה בפסוקים ט' ("ובאת... בימים ההם"), י"א ("לא תסור... ימין ושמאל", כלומר לאו גרידא ללא עונש מות. שתי הסוגיות (פסוקים ח - יו"ד - יב, לעומת פסוקים ט, יא) שזרות זו בזו עקב המשותף שביניהן.

(יז, ט) 1. וזה לשון הספרי: "אל הכהנים הלוויים" - מצות בית דין שיהיו בו כהנים ולויים. יכול מצוה, ואם אין בה יהא פסול, ת"ל "ואל השופט" - אע"פ שאין בו כהנים ולויים, כשר. ומכאן רבי דוד פארדו בספרי דבי רב: נראה דהיינו לגדולת ולמעלת השבט דכתיב בהו (דברים לג, ט) "כי שמרו אמתך וכו' יורו משפטיך" וכו'. וז"ל הרמב"ם סנהדרין פרק ב... מצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולויים... אפילו היו כולם ישראלים הרי זה מותר (עכ"ל). למדנו מדבריו תרתי: חדא דמצוה זו דתנא הכא אינה אלא בסנהדרי גדולה... ועוד... דאפילו לכתחילה מותר למנות הבית דין ההוא, ואין צריך להמתין עד שיהיה איזה כהן שיבדק ויהיה ראוי להושיבו עמהם.

(יז, יא) 1. השורש הראשון... כיון שכל מה שצונו חכמים לעשות וכל מה שאסרו עלינו, הרי כבר נצטווה משה רבינו בסיני שיצוה אותנו לקיימו, שכן הוא אומר "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה", והזהירו מלעבור על דבריהם בשום ענין ממה שגזרו וקבעו ואמר "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". 2. "... והנה הרב בנה חומה גבוהה סביב לדברי חכמים, אבל הוא כפרץ נופל נבעה בחומה נשגבה, אשר פתאום לפתע יבא שברה. לפי שהיא סברא נפסדת ברוב מקומות בתלמוד..." 3. בניגוד לכלל ספק דאורייתא לחומרא, ספק דרבנן לקולא, "שכל

דרבנן מפני דאורייתא: דאורייתא בתערוכת⁵. אלו ותידש בהם שי ואפר תחת רגליו, אומ מדברי הרמב"ם⁷. והו רצתה אשר מלבד עו לעד⁸, יתחדש עני וחומרות, אשר יהיו ו החכמים להוסיף על

דבריהם חייבי לאוין ו דאורייתא ומבטל דרבנ בעצמו פעמיים דאורי הרמב"ם היה צריך להיו וגם לא תעשה) תבטל שקבעו חז"ל שדאורייתא התגשורת (תערוכת) ... וכללו של דברי, שדב דיניהם מדברי תורה לו ואם היה העובר על דבר שלהם עובר על עשה ו גדול כהם ולא היו ראויני הגזירות והתקנות שעשו ולגדר שלה, אין להן בי ואין בהם דין המראה כל והעובר באחת מהן על שאינו עובר בלאו הזה כלל, לפי שהיא כו החוטאים"... ובהמשך דב האומר וכוונעם לשונו: " ותודיע, ותרמוז". בארבע את כל סוגית הקשר בין פה, ויחד עם זאת סוגי סגנון הכתוב. עיין בזה בו הלך "מעוז הדת". ועיין של מקרא ופרשנות המקר ואל מעלת אבותם ישו מצדד רבינו לצד הרמנ הרמב"ן (עיין, בין היח ועבורם וענו אותם, שם

22

לט. אמר החבר: תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני או מן המקום אשר יבחר ה' פי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם, במעמד שופטים ושופרים וכהנים וסנהדרים, ואנחנו מצוים שנשמע מהשופט הממנה בכל דור ודור, כמו שאמר: או אל

ביאורים

7 טו. היסוד הכללי בתורה שבעל-פה, הענין האלהי

הצעה

[לט]

הענין האלהי, יסוד השטה בספר ה"כוזרי", בעולם, ששרשו החיות האלהית העולמית התמידית, ובתורה שבכתב, שהוא שורש התורה, והנבואה, וכן בתורה שבעל-פה.

זה הכלל הכולל, בתשובות לקראים, שטוענים, כי אין אלא תורה שבכתב, ואין צורך לתורות, לשתי תורות, שבכתב ושבעל-פה, ומה צורך במצוות וזקים, היה לכתוב מפורש בתורה.

וכלפי זה באה התשובה הכללית, היסודית, הנוקבת ויורדת עד התהום:

כשם שהענין האלהי בעולם, שאינו עשוי, ונברא פעם במעשה בראשית, ומאו חתום וגמור, אלא שרשו החיות האלהית התמידית, המחיה כולם, "המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", כן בתורה, החיה ומתחדשת, בנבואה, ברוח-הקודש ובבת-קול.

ולפי זה הכרחי שתהיה נמשכת תורה שבעל-פה.

ויסוד הענין האלהי הוא בסגולות: אור ישראל, וארץ ישראל, והלשון העברית. כן הענין האלהי, בתורה שבעל-פה, בסגולות.

תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני, או מן המקום אשר יבחר ד', כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים, בעוד שהסדר נשאר מהעבודה והסנהדרין, וידבק בהם הענין האלהי, בלי ספק, בין בנבואה, בין באומץ והודעה

היינו ברוח-הקודש ובבת-קול. ולכן בלי ספק, שבזה הנדאות, בהסתלקות הספקות, כדברי נבואה, כאמרם: "עד שיבא אליהו"⁴⁷, כמו "תשבי יתרץ קושיות

47. משנה שקלים ב, ה ועוד רבים.

השופט אשר יהיה וגו', וק אשר יורוד', 'לא תסורו נ לבלתי שמע אל הכהן ומ והשופט לגדולה שבֵּעֲבְרוּ לו זְכַל הָעַם יִשְׁמְעוּ וַיִּירַ וְהַסְנֵה־דָרִין וְשֹׁאֵר הַכְּתוּבֹת, הָעֲנִין הָאֱלֹהִי בְּלִי סֵפֶק, בִּי הִיָּה בְּבֵית שְׁנֵי, וְלֹא יִתְכַן וּבָזָה נִתְחַיְבְּנוּ בְּמִצְוֹת מְגֻלָּה 'עַל מִקְרָא מְגֻלָּה/ וְלִהְיוֹן 'וְלִקְרָא/ וְעַל נְטִילַת יָדַיב הָיוּ חֲקִינוּ יוֹצְאִים אַחַר הַ הָיִינוּ חַיִּיבִים לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם, 'מְנַהֵג'. וְרַב מִצְוֹתֵינוּ סְמוּכ

ואבעיות⁴⁶, ברוח הנבואה, ורוח לפי החבר, המשכת רוח-הקוד בימים ההם, כמצוות מגילה ופורין מברכים "אשר קדשנו במצוותינו ו נבואה.

ואילו היו חקינו יוצאים: רוצה לומר, אחר גלות רומא, וחוזר לבאר ראש דבריו [ש]תו אשר יבחר ד', והם שני חלקים: (א) החלק האחד, המרובה:

רוב מצותינו סמוכות אל כולל כל מה שלא כתוב מפור רוב מצוותינו, פירושן בתורה שנ

48. תוספות יום טוב סוף מסכת עז

הכוזרי המבואר

ספר הכוזרי הרגנו יהוצג הלא

ע"ה תחזית שדורית

בבית המדרש הגדול מנן נציר אלקים

דגנו 13 כסן צ"ע"א קטינה מרנז ה

כסן ע"ה

ע"ה 14. פוג שוולף הכסן כסן

13

ה'סוג' (ה'סוקית אניה) ירושלים ה'ו, ה'תשס"ג

השופט אשר יהיה וגו', וסמך לו אמרו: 'ועשית על פי התורה אשר יורוק', 'לא תסורו מן הדבר', והאיש אשר יעשה בדרך לבלתי שמע אל הפהן ומת האיש ההוא, השנה המרות הפהן והשופט לגדולה שבפברות, באמרו: 'ובערת הרע מקרבך' וסמך לו 'וכל העם ישמעו וייראו', בעוד שהסדר נשאר מהעבודה והסנהדרין ושאר הכתות, אשר בהם ישלם הסדר וידבק בהם הענין האלהי בלי ספק, בין בנבואה בין באמץ והודעה, כאשר היה בבית שני, ולא יתכן לעבור על כמותם ההסכמה מדעתם. ובה נתייבנו במצות מגלה ופורים ומצות הנפה, ויכלנו לומר: 'על מקרא מגלה', ו'להדליק נר הנפה', ו'לגמר את ההלל' ו'לקרא', ו'על נטילת ידים', ו'על מצות ערוב', וזולת זה. ואילו היו חקיני יוצאים אחר הגלות לא היינו נקראים 'מצות', ולא היינו חייבים לברך עליהם, אך היו אומרים בהם שהם 'תקנה' או 'מנהג'. ורב מצותינו סמוכות אל משה 'הלכה למשה מסיני'. וכן

ביאורים

ואבעיות⁴⁸, ברוח הנבואה, ורוח הקודש, כאורים ותומים, כאשר היה בבית שני לפי החבר, המשכת רוח הקודש מאור המקדש, ויסוד המצוות, מדברי סופרים, בימים ההם, כמצות מגילה ופורים וחנוכה, והלל, ונטילת ידים ועירוב, שעל אלה מברכים "אשר קדשנו במצותיו וצונו", כי ברוח הקודש צונו, מפי סופרים כמפי נבואה.

ואילו היו חקיני יוצאים אחר הגלות, לא היו נקראים מצות

רוצה לומר, אחר גלות רומא, אחר חורבן בית שני, והמרכז בבבל.

וחזור לבאר ראש דבריו [ש]תורתנו קשורה בהלכה למשה מסיני או מן המקום אשר יבחר ד', והם שני חלקים:

(א) החלק האחד, המרובה:

רוב מצותינו סמוכות אל משה הלכה למשה מסיני

כולל כל מה שלא כתוב מפורש בתורה, אלא נאמר פירושו מפי השמועה, והן רוב מצותינו, פירושן בתורה שבעל-פה איש מפי איש עד למשה.

48. תוספות יום טוב סוף מסכת עריות. וראה שו"ת המבי"ט חלק ג סוף סי' קכד.

מ. אמר הכוזרי: איך יתכן זה עם 'לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו'.

מא. אמר החבר: לא נאמר זה אלא להמון, בדי שלא יחדשו משכלם ויתחכמו מדעתם ויקבעו לעצמם תורות מהקשותם, כמו שעושים הקראים. ומזהיר לשמע מן הנביאים אחרי משה ומן הכהנים והשופטים, כמו שאמר: נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך וגומר, ואמר בכהנים ובשופטים שיזהו דבריהם נשמעים. והיה מאמרו: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם לעשות, על מה שצויתי אתכם על ידי משה ועל ידי

ביאורים

ולא כן לר' אברהם אבן עזרא, ריש פרשת החדש⁵⁶: "תחלת המצות שהיו עלידי משה ואהרן, כי אחריהם לא נתחדשה מצוה, רק לצורך שעה. ואל יעלה על לבך דבר השיר עלידי דוד, כי כמו תקון היה". ודבר אחר לגאון, כמובא ב"קול יהודה". ולקסל: "לפי הגאון, הן כחלק האחד מהלכה למשה מסיני"⁵⁷, ואינו ברור. ועיין "קול יהודה" לקמן סי' מא⁵⁸: "יסכים החבר לדעת הגאון".

ובהוצאת סלוצקי כאן⁵⁹, בהערותיו, תלה ביה בוקי סריקי, כלמתקנים, דברים שאין לאומרם, ולא כן דעת ר' יהודה הלוי ז"ל.

טז. [עוד תשובות לקראים, בכללות ובחלקים]

[מ"א] איך יתכן זה עם לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

זה להמון, שלא יחדשו מדעתם ומהקשרם, כמו הקראים. ומזהיר לשמוע מהנביאים אחרי משה, שאמר נביא אקים להם כמוך, ואמרו לא תוסיפו, על שצויתי אתכם על ידי משה ועל ידי נביא

ואת בתיו וגנזכיו ועליותיו וחוריו הפנימים ובית הכפרת... הכל בכתב מיד ד' עלי השכיל כל מלאכות התבנית".

56. שמות יב, א, מהד' ויזר עמ' טט, ושם: "והגאון אמר כי קבלה היתה בידם מפי משה, כי מלך יקום ויחדש כלי שיר".

57. עמ' 572 הע' 4.

58. ד"ה לא נאמר זה, עמ' 99.

59. וארשה היתרכיז, עמ' 78-79. "ועוד שהרשות ביד הבית-דין הגדול לעשות במקום שיסכימו כלם נגד דברים המפורשים בכתוב... הרי שתקון המצות לפי צורך המקום

נביא מקרבך מאחיה, שנקבצו עליו הכהנים מפני שהם נעזרים בש בדבר שחולק על הו הטעות להכמתם הרו קבלה, פי הסנהדרין ד שלא נסתלקה מהם הו וזולת זה. ואמר, שלא

מקרבך, ועל ידי הכהנים ה בשכינה

זהו חידוש גדול, כמו דבר מדעתו⁶⁰, אלא שמצאו ולכן הולך ומוסיף:

ולא יתכן, שויסכימו הטעות להכמתם הר ובת קול, וזולת זה הוא רוח-הקודש.

זאת אומרת, שאין חידוש יתכן שייסכימו דבר שחולק ו שלא פסק, "קול גדול ולא ינ

הדוגמא: ענין הספירה מו בימות חז"ל:

ואמור, שלא לחלוק אלא הכונה לשום ח

כך ראו הכונה חכמי הסנ

- והומן, ואנו סומכים בזה שמיד בעת נתן אלהים א ולעשות כפי ראות עיניהו
- 60. ויקרא כו, לד. שבת קד, ז
- 61. שמות יז, יד. וראה מגילד
- 62. דברים ה, יט ובתרגומים,

נביא מקרִבךְ מאַחֲרֶיךָ, עַל הַתְּנָאִים הַנִּזְכָּרִים בְּנְבוּאָהָ. וּמָה שֶׁנִּקְבְּצוּ עָלָיו הַכֹּהֲנִים וְהַשׁוֹפְטִים מִן הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' / מִפְּנֵי שֶׁהֵם נִעְזְרִים בְּשִׂכְנֵיהֶם, וְלֹא יִתְכַּן לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם שִׁיִּסְכְּימוּ בְּדַבַּר שְׁחוֹלֵק עַל הַתּוֹרָה, בְּעִבּוּר רַבָּם. וְלֹא תֵעָבֵר עֲלֵיהֶם הַטְּעוֹת לְחַכְמָתָם הַרְחֵבָה הַיְרוּשָׁה וְהַטְּבָעִית הַקְּנוּיָה, כְּאֲשֶׁר קִבְּלוּ, כִּי הַסְּנֵה־דְרִין הָיוּ מְצוּיִם לְדַעַת כָּל הַחֲכָמוֹת, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא נִסְתַּלְקָה מֵהֶם הַנְּבוּאָה אוֹ מִה שֶׁעוֹמֵד בְּמְקוֹמָהּ מִבְּת־קוֹל וְזוֹלַת זֶה. וְאָמַר, שֶׁלֹּא לְחַלֵּק עִם הַקְּרָאִים בְּמָה שֶׁהֵם טוֹעֲנִים

ביאורים

מקרבך, ועל ידי הכהנים והשופטים מן המקום אשר יבחר ד' שהיו נעזרים בשכינה

זהו חידוש גדול, כמו שאמרו: "אלה המצות" - שאין נביא רשאי לחדש דבר מדעתו⁶⁰, אלא שמצאו ודרשו: "כתוב זאת זכרון בספר"⁶¹.

ולכן הולך ומוסיף:

ולא יתכן, שיסכימו בדבר שחולק על התורה, ולא תעבור עליהם הטעות לחכמתם הרחבה, כל שכן שלא נסתלקה מהם הנבואה, ובת קול, זולת זה

הוא רוח-הקודש.

זאת אומרת, שאין חידוש הנביאים, אלא המשכת נבואת התורה, ולכן לא יתכן שיסכימו דבר שחולק על התורה, שדבריהם כנחל הנובע מנבואת התורה, שלא פסק, "קול גדול ולא יסף" - ולא פסק⁶².

הדוגמא: ענין הספירה ממחרת השבת, שנחלקו בוה עוד הקראים הראשונים בימות חז"ל:

ואמור, שלא לחלוק עם הקראים במובן מלת ממחרת השבת, אלא הכונה לשום חמשים יום, ונתן דמיון בתחלת יום השבוע

כך ראו הכונה חכמי הסנהדרין.

והומן, ואנו סומכים בוה ובכירצא על סוד תורה שבעל פה... הרי דברים ברורים שמיד בעת נתן אלהים את תורתנו הכתובה, מסר כח ביד מנדיגי האומה לשנות ולעשות כפי ראות עיניהם לטובת הדת ומחויקיה.

60. ויקרא כז, לד. שבת קד, א.

61. שמות יז, יד. וראה מגילה ז, א לגבי מגילת אסתר.

62. דברים ז, יט ובתרגומים, וכן בסנהדרין יז, א.

דְּשָׁקֶר לֹא תִשּׂוּי יָדְךָ עִם תּוֹבָא
לְמַהּוּי לֹא סְהוּר שְׁקָר: ב לֹא תִהְיֶה
בְּתֵר סְגִיאוֹן לְאִבְאָשָׁא וְלֹא
שְׂמֵעַ שׂוֹא אֱלֹהֵי־שֵׁת יָדְךָ עִם־דְּשָׁע
לְהִיֵּת עַד חָמֶס: ד לֹא־תִתְּהִי אַחֲרַי →

רש"י

לקט בהיר

שוא. כתרומתו לה תקבל שמע דסקר, אזכרה למקבל" לשון הרע (פסחים ק"ח), ולדין שלא ישמע דברי בעל דין" עד שיבא בעל דין חזירו (מכילי - סנהד"י): א אל תשת ירך עם רשע. בעוטן את חזירו תביעת שקר" שהבטיחה* להיות לו עד חמס (מכילי): ב לא תהיה אחרי רבים לרעת. יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו", מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דין אחד", וסוף המקרא דרשו, אחרי רבים להטות, שאם יש שנים מחייבין* יותר על המחזין הטוה הדין על פיהם" לחובה (מכילי - סנהד"י ג'), ודיוני נפשות הכחוז מדבר, ואמלט המקרא דרשו, ולא תענה על רב, על רב, שאין חולקין על מופלא שבצית דין", לפיכך מתחילין דיוני נפשות מן הלב, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם (סנהד"י ל"ו), ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעת. לחייב מיתה שבזיל דין אחד שירצו מחייבין על המחזין:

להדמות לקוק: א) פי' מאמינו ובוה נושא על עלמו, ומביא התרגום שלא תפרש שוא למגנא לחנס ולהבל, אלא פירושו שקר ולשון הרע (נח"י): ב) פי' רש"י בגמ' ולא תשמעו דברי זה בלא זה שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין ממתישן, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל כך עכ"ל: ג) כגון ראובן אומר לשמעון, לוי חייב לי מאחס זון, ואין לי אלא עד אחד, בא ותטטרף עם אותו עד ואחן לך מאה זון, או אמר לו רבו יודע אמה בי שלא אשקר בשביל כל הון דעלמא ופלוגי חייב לי מאה זון ואין לי אלא עד אחד בא ותטטרף עם אותו עד כדי שאטול את שלי (מכילי), ואמר רש"י "שהבטיחהו" שאפילו לא הלך עדיין בפועל להעיד אלא הבטיחהו נקרא עד חמס, שכבר השית ידו ונתן יד לפושעים, פי' מסייע להיות מתחזק ברשעו, אבל אם כבר העיד הלא עבר על לאו דלא תענה ברעך עד שקר (ד"ד): ד) כי דרשת חז"ל היא דוקא דדיני נפשות, ואין רמו מזה במקרא, אדרבה בין לפניו ובין לאחריו מיירי דדיני ממונות, ועוד למה הפסיק באמלט עם מאמר ולא תענה על רב, ועוד על פי פשטות בלא קבלת חז"ל היכן רמו במקרא שתיבת רבים דרישא רבים

שינוי נוסחאות - שתבטיחהו - במחייבין.

דיין אחד ורבים דסיפא צ"י דיינים (במ"ח), ועם כל זאת מביא רש"י דרוש זה, שגם על פי מה שפירשו הוא לפי פשוטו יש דקויות, חדא שצ' מאמרי הכתוב דומות זו לזו וכמעט שאין חילוק ביניהם עיין שם בפירושינו, והשנית הלא דבר זה הוא מה שאמר הכתוב לא תטה משפט, מה נפ"מ אם רבים מטים או אפילו כל העולם כולו (מ"ל): ה) כגון י"א מוכין וי"ב מחייבין פטור הוא: ו) שאין לומר שפי' אחרי רבים להטות לזכות, שהלא זה נשמע מאומרו לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שהיה עמהם לטובה (משנה), ובגמ' דף י"ו. פריך היכי משכחת לה שיהיו המחייבין שנים יותר, הלא אם המוכים עשרה א"כ המחייבין י"ג ומשני במוסיפין פי' אם י"א מחייבין וי"א מוכין וא' אומר איני יודע מוסיפין צ"י דיינים כדי שלא יהיה צ"ד שקול ואז משכחת לה: ז) פי' ראש צ"ד, לזה אמר דעתו לבקוף. וראו ומחייבים לעשות כן, כדי שלא ימנעו הדיינים לחוות דעתם נגד המופלא, אבל אין הפי' שאסור לענות ולהלוק עליו, אדרבה, אסור לשתוק

אור החיים

ינטרך לנער להשיבו אלא כי ינטק ישמע ה' וגו' ויעבור חטאתיו: (ג) ב. לא תהיה אחרי רבים וגו'. רבותינו ז"ל רצו לדרוש בפסוק זה אבל אין המקרא מתוישב לפי פשוטו. ונראה לפרש הכחוז לפי מה שאמרה התורה ושפטו העדה והאילו וגו', ואמרו ז"ל (סנהדרין צ"ב). עדה שופטת עדה מללה

כנגד הנשמה אמר אם חבול, וכנגד הרוח אמר תחבול, וכנגד הנפש אמר שלמה רעוך, וכנגדם אמר ג' חלוקות, אחד כי היא כסותה לזדה הוא הנשמה, צ' הוא שמלתו לעורו והיא הרוח, ג' צמה ישכב והיא הנפש אשר עמו בקצר וכאומרו (איוב י"ד) ונפשו עליו תאבל. ואומרו והיה כי ינטק פירוש חוזר לענין ראשון חשיבו לו שהיא החשוכה כי לא

רבים לרעת ולאתענה עלירב לנמת תתמונע מלאקפא מא דבעינה

לקמ בהיר

רשי

(המפרשים: ח) פי' לא תענה שום תירוץ ואמתלא, כגון ערוד אני או עיף אני וכדומה לנטות מן המחלוקה ולומר למה לי ולגרה הזאת, כי אם אומר זכאי יהיה לי מחלוקת עם המחייבין וכן להפך, ואע"ג שאמרו חז"ל כל המנוע עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגול וכו', הי"מ במקום שאין לריב לו שיטנס דיינים אחרים, אבל כששאלים את דעתו להכריע את המחלוקה על זה נאמר במקום שאין איש השתדל להיות איש (במ"ח). והרמב"ם (סנה' י' א') ח"ל: אחד מן הדיינים דייני נפשות שהיה מן המזכין או מן המחייבים לא מפני שאמר דבר הנראה לו גדעמו אלא נטה אחר דברי חברו הרי זה עובר בלא תעשה ועל זה נאמר ולא תענה על ריב לנטות, מפי השמועה למדו שלא תאמר בשעת מנין די שיהיה כאיש פלוני אלא אמור מה שלפניך עכ"ל ומקורו במכילתא, ואמרו קצת מפרשים שזו דעת אונק' וגם דעת רבינו דברי אונק': (ט) ואף אם אומר את האמת לא ילא המשפט כדברי, לזה אטה אחרים למעט במחלוקת: (י) סיפא דקרא היינו ממש מה שאמר ברישא, אלא רישא איירי ב"ד אשר שם המחלוקה בין הדיינים, וסיפא חוץ לב"ד, שאמר שנגמר הדין יבא אליך בעל דין שילא חייב לעשות לו משפט חדש, ותאמר מה יועיל משפטי הפך אותם הריבם, אל תאמר כן, ויהיה פי' הכתוב לפי זה עו"ה: ולא תענה על ריב (הפך דעתך) לנטות אחרי רבים (שמטו את הדין) להטות (את המשפט מאמתו), כלומר "אחרי רבים" יהיה נקשר למעלה, ותיבת "להטות" הוא מאמר בפני עצמו, משא"כ לדברי חז"ל יהיה תיבת לנטות מקושר למעלה, ואחרי רבים מקושר למטה כנ"ל (בא"י):

ולא תענה על רב. * לנטות מדבריו, ולפי שחסר יו"ד דרשו זו כן: אחרי רבים להטות. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתו, בזמן שכן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין, וממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני אבל היה עמכם לטובה מכאן אמרו דיני נפשות מטוין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה, ואונקלוס תרגם לא תתמונע מלאלפא מה דבעינך* על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כך הוא מדרש: לא תענה על רב לנמת. אם ישאלך* דבר למשפט לא תענה"י לנטות ללד אחד* ולסלק עצמך מן הריב אלא הוי דן אותו לאמתו, ואני אומר ליטבו על אופניו כפשוטו וכך* פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעת. אם ראית רשעים מטוין משפט לא תאמר הואיל ורבים הם"י הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על רב לנמת וגו'. ואם ישאלך הגדון"י על אותו המשפט אל תענו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו אלא אמור את המשפט כאשר שינוי נוסחאות * הרב * דמתבעי קו. * ישאלך. * אחר * יד.

אור החיים

אלל אם פתחו כולם לחובה פטור (שם י"ז.)²³⁷ ובל הכחוז כאן להסיר שני מכשולין אשר יכשל בהם חכם מאמלעות דין זה, הא' בהגיע משפט כזה ויראה חכם אחד מהשופטים²³⁸ שכל חבריו פתחו לחובה והוא חושב בדעתו כי הוא זכאי ויתחכם לומר אם נאמר זכאי הנה הוא ילא חייב כי יש שם עדה שופטת עדה מללל ונמלאו דברי עושים הפך דעתי לזה איתחכם ואומר חייב שזכה תהיה סברתי מתקיימת שילא זכאי מעטם פתחו כולם וכו', וגם אהיה מקיים המוכר²³⁹ לבטל דעתי לפני דעת

המרוצין שאומרים חייב ונאמר חייב עמכם, לזה בל הכחוז וזוה על זה בדיוק לבל עשותו ואמר לא תהיה אחרי רבים לרעות פירוש כשתהיה סובר סברה אחת שצאומרך דעתך ילא זה הגידון חייב דיינו וכגון שכולם אמרו חייב ואתה חושב זכאי לא תתחכם להיות אחרי רבים שאומרים חייב והוא אומר לרעות ותאמר אתה בדעתם חייב הפך מה שנראה לך כדי שילא זכאי כדעתך אלא אמור דעתך כפי מה שידעת במשפטי התורה ואין לך להתחכם על המשפט כי ה' הוא האלהים²⁴⁰ והוא שאמר

אור בהיר

קצב) פירוש נרין להיות לכל הפחות דין א' לזכות, או לנו הולכים אחר רבים, ומייב. קצב) פירוש האחרון. קצד) פירוש דין ארן. קצד) מלשון יש אלהים שופטים. פירוש הוא יתברך הדיין, והוא הקב"ה שאמר פתחו וכו'.

על דינא פתח
ג ועל מסכנינא
ד ארי תפגע
ה חמרה דמעי א
ה ארי תחוי ק
תחות שוענה

הוא וקולר יח
תהדר. לא תח
הוא הזכנו ואכ
וגו'. הרי כי מו
של שמושי כי
שינוי נוסחאות * לשון.
להטות

פתחו כולם לחו
אם לך יראה
חייב הוא כמ
במשפט זה בל
שהוא חייב ככ
יאמר חייב הו
חייב לזה יתח
אחרי רבים שו
ויש בזה גם כ
אחרי רבים²⁴¹
פירוש לא תע
רבים פירוש
כמשפט יחיד
כמות שהוא א
בדעת אחת. וז

קצו) פירוש מה
בדעת כולם לחייב
הוא חייב, ואם י
השמים. קצו)
להם שיגרום בדי
מאחר שנתן בדעת
למעלה מהשגת ה'

ע' דינא בתר סגיא שלם דינא:
 ג ועל מספינא לא תרחם בדיניה:
 ד ארי תפגע תורא דסנאך או
 חמרה דטעי אתבא תתיבנה לה:
 ה ארי תחוי חמרא דסנאך רביע
 תחות מוענה ותתמנע מקמשבק

אחרי רבים להשתת: וְדַל לֹא תִהְדָּר
 בְּרִיבוֹ: ס ד כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אִיבָה או
 חמרו תעה השב תשיבנו לו: ס ה כִּי
 תראה חמור שנאך רביץ תחת משאו

רש"י

לקט בדיר

הוא וקולר יבא תלוי בלואר הרבים^(א): לא
 תהדר. לא תחלוק לו כבוד^(ב) לזכותו דין, ולומר, דל
 הוא אזכנו ואכבדנו: (ה) כי תראה חמור שנאך
 וגו'. הרי כי משמש בלשון* דלמא, שהוא מד' לשונות
 של שמושי כי (ר"ס ג'), וכה פתרונו, שמה תראה
 שינוי נוחאות - לשון.

(יא) פי' עמידים לימן את הדין ולא תהיה אמה עמהם, ופי'
 תיבת קולר שלשלת ופנל הגמון בלואר השבויים והמייבנים
 למלך (הערך): (יב) זה פי' לא תהדר, מלשון הידור לא
 תהדרנו ולא תכבדנו, ופי' גריבו גדינו, והוסיף תיבת לזכותו,
 לומר, אין הפי' הידור וכיבוד גדברים ובהראות לו פנים
 שחקות וכדומה, שארצה דבר זה רגיל לעשות לעשר, אלא
 להטות המשפט אליו לומר אזכנו ואכבדנו פי' אזכנו בדרך כבוד כי צריך הוא לממון זה (רא"ם):

אור החיים

פתחו כולם לחובה זכאי לא אמר ה' שיזכה זה אלא
 אם לך יראה חייב^(א) ולא שיראה לך זכאי שאז
 חייב הוא כמשפט האלהים. עוד יש מכשול ב'
 במשפט זה באופן אחר והוא אם יראה צעירי חכם
 שהוא חייב ככל הדיינים שאמרו חייב ורואה שאם
 יאמר חייב הנה הוא יולא זכאי הפך דבריו שאומר
 חייב לזה יתחכם לומר זכאי כדי שיוטה המשפט
 אחרי רבים שאומרים חייב וילא חייב כפי צרכו,
 ויש צוה גם כן כפיית ראש בגמר המשפט לנעות
 אחרי רבים^(ב), לזה אמר ולא תענה על ריב וגו'
 פירוש לא תענה מענה על ריב לנעות^(ג) אחרי
 רבים פירוש שתהיה כוונתך במענה כדי שיהיה
 כמשפט יחיד ורבים וזה יגיד שאם יגלה דעתו
 כמות שהוא אין כאן הטייה אחרי רבים אלא כולם
 דעת אחת. וביאר הכחוש טעם הקפדתו על הדבר

ואמר להטות פירוש כשתהיה כוונתך להטות ממם
 שדעתך צעירי משפט החורה שהוא חייב ואתה
 מטה לומר זכאי כדי שילא חייב לנעות אחרי רבים
 וילא חייב אלא אמור דעתך הגם שילא זכאי הפך
 דעתך ה' זכוב^(ד). וטעם משפט זה ללד כי ה' יושב
 במסיבת הדיינים והוא ישפוט צפיהם וכשיראה
 משפט מרומה^(ה) ואין צו מליאות לזכות הזכאי
 יתחכם לפתוח כולם לחובה וזה שילא זכאי צוה:
 ג. וְדַל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ. ירמוז בתיבת בריבוי^(ו)
 על דרך אומרים ז"ל (ויק"ר ל"ד) כי העני
 עושה מריבה עם קונו למה זן לכל והוא ברעב
 ובעירוס וכל הנותן פרוטה לעני ומפרנסו הרי זה
 משצית ריב עני מעל השמים וצמן שאין חוק דלים
 טענת עני היא עענה הנשמעת ומבודרת, ולזה ילו
 ה' שלא יסובצו הידור לריב העני עם קונו אלא

אור בדיר

קצו) פירוש מה שאמר ה' בחורמו שאם אמרו כולם לחובה פטור אין הפירוש שדברו כולם לחייב ולבס בל עמם, אלא הפירוש אם עלה
 דעת כולם לחייב ותיצוהו כמו שעלה דעתם אז הוא זכאי, אבל בנידון דידן שעלה על דעת דיין אחד לפוטרו, אם כן באמת כפי הדין
 הוא חייב, ואם יאמר גם הוא חייב הפך דעתו, ועל ידי זה יפטרוהו, אם כן זה האחד מעות הדין האמיתית שעלה עליו מן
 השמים. קצו) פירוש הגם שדבריו אינו נוטה אחרי רבים שהם אמרו חייב והוא אומר פטור, אבל בגמר המשפט הלא כפה ראשו
 להם שיגרום דיבורו שילא חייב כדעת הרבים. קצח) לנעות מדעתך, כדי שעל ידי זה יחילד הדין של אחרי רבים. קצט) פירוש
 מאחר שנתן דעת כל הדיינים כאחד לומר חייב, ואם אחת משנה ממה שנתן ה' בדעתך הרי הוא להטות. ר) פירוש המשפט הוא
 למעלה מהשגת הדיינים או פירושו מלשון מרמה, שהעדים יכולים לרמות באופן שאינו ניכר לאדם היראה לעינים. רא) ולא אמר

מדרכי ה' ית' להטעותו בזה, שהוא הטעהו ביותר מזה, כשצוה שיחנו ישראל לפני פי החירות כדי שיאמרו יראתם תבעה עלבונם כמו שאמרו רז"ל¹⁷⁶. והנה הותרו בזה ספקות רבות שראוי לכל משכיל שיספקו.

והעולה מכל מה שכתבנו הוא, שמתחלה האמינו ישראל במשה על פי האותות. ואם כן ידענו הדרך אשר ראוי שיאמן בו הנביא. ולזה הספיק אליו באמרו: נביא מקרבך מאחיד כמוני, כלומר, שנתאמת נבואתו כאשר נתאמתה נבואתי. ושמה שכתב בקריעת ים סוף: ויאמינו בה' ובמשה עבדו, הוא מה שהותרו מהם הספקות, ונתבררו להם המבוכות שנפלו באמצע, כי ישירים דרכי ה' נשגבים מאד, אשר אם יאמר החכם לדעת לא יוכל למצוא¹⁷⁷. והנה אנו רואים בגאולה זו של מצרים שבאותה עת בעצמו שהיתה הגאולה ממשמשת ובאה היו רואים עצמם נגאלים. ועם כל זה היו רואים פעלים ומעשים שהם סבת גאולתם, ואעפ"כ היו נגאלים לעמוד על סבתם עד שגלה ה' ית' ענינם. כל שכן אנחנו שראוי שנהיה סכלים יותר בגאולה עתידה. מפני זה כתב הרמב"ם ז"ל¹⁷⁸: שלא יודעו הדברים ההם איך יהיו עד שיהיו.

הדרוש השנים עשר

כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין ודין זכין נגע לנגע דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אליך בוי.

הפרשה הזאת היא שורש התורה ויסודה, כי אי אפשר שישתוו החכמים כלם בדינים הפרטיים המתילדים² בכל יום, לכן, לסלק כל ספק מישראל — צותה התורה להיות מכריעי המחלוקת, כת הסנהדרין, ובוה א"א שיתחדש שום ספק בזמנם שלא יתבאר³. וכן אמר בפרק הנחנקים⁴: תניא אמר רבי יוסי בתחלה לא היתה מחלוקת בישראל⁵, אלא בית דין של שבעים ואחד היה יושב⁶ בלשכת הגזית, ושני⁷ בתי דינן של עשרים ושלש, אחד היה⁸ יושב על פתח הר הבית, ואחד יושב על פתח העזרה, ושאר בתי דינן של עשרים ושלשה יושבים בכל עירות ישראל. הוצרך הדבר לשאול שואל מבית דינו⁹, אם שמעו אמרו להם¹⁰.

175 שם שם, כא. 176 מכילתא בשלה פרשה א: לפני בעל צפון, בעל צפון נשתייר מכל היראות שלהן בשביל לפתות לכן של מצרים, ועליו הוא אומר משגיא לאומים ויאבדם (איוב יב, כח). 177 קהלת ח, יג. 178 רמב"ם הלכות מלכים פרק יב, הלכה ב.

1 דברים יז, ה. 2 א: המובדלים. 3 בהשגות הרמב"ן לשהמ"צ השורש ה"א (ז, א): "וגלוי הוא שלא ישתוו הדעות בכל העיקרים הנולדים וחתך לנו יתעלה הדין שנשמע לב"ד הגדול בכל מה שיאמרו בין שקבלו פירושו ממנו". וכעין לשון זה בפני הרמב"ן עה"ת דברים שם. 4 סנהדרין פח, ב. 5 לפנינו: מתחילה לא היו מרבין מחלוקת בישראל, וכגוי ספרנו בכי"מ ובתוספתא פ"ב דחגיגה, יל"ש שופטים רמו תתקי, מנוה"מ סי' סא, וראה דק"ס אות ח. 6 ל: יושבת, ובגמ': יושבין. 7 בדפוס ק' ר"ו: שתי. 8 לפנינו ליתא. 9 לפנינו:

ברשות כ"ל
 רנו (סי' ס) ראובן זיוונצ'י
 יין ויסודי מאה אריב פ. סלזמן

31

הדרוש השנים עשר — כ

וכו, אלו ואלו באין ¹⁰ ללשכת הגזית ששם הסנהדרין יושבים ¹¹ מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ובשבתות ובימים טובים יושבים בחיל, נשאלה שאלה בפניהם ¹², אם שמעו אומרים להם, ואם לאו עומדים על המנין ¹³, רבו המטמאים טמאו, רבו ¹⁴ המטהרים טהרו משרבו תלמידי בית שמאי ובית הלל ¹⁵ שלא שמשו כל צרכן, רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות. ולפי שזה עקר הדת החמירו בעונש זקן ממרא מאד, עד שאמרו ¹⁶ שאם רצו בית דין למחול אין מחלין כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

ויש בכאן שאלה שלפי דברי פרשה זו, ההכרעה לא נמסרה רק לסנהדרי גדולה וגם שיהיו במקומם, שהרי אמרו רבותינו ז"ל ¹⁷: מצאן אבית פאגי והמרה עליהם יכול תהא המראתו המראה, ת"ל ¹⁸ וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם, וא"כ מנין לנו שנתחייב לעשות מעשה כפי הכרעת ¹⁸ חכמי הדורות. והתשובה בזה, שזה יש ¹⁹ לנו ממה שאמר הכתוב ²⁰ אחרי רבים להטות, והיא אזהרה כוללת ללכת במשפטי התורה [אחר מה שיסכימו רוב החכמים, ובכל משפטי התורה] ²¹ ג"כ נשפטם כפי רובם, לבד מהדברים שהוציאו רבותינו ז"ל מהכלל [הזה] ²² בפירוש, והוא אמרם בפרק קמא דחולין ²³: מנא הא מלתא דאמור רבנן זיל בתר רובא [מנלן] ²⁴ דכתיב אחרי רבים להטות, רובא דאיתא קמן כגון תשע חנויות וסנהדרי לא קא מיבעיא לך, וזו אזהרה כוללת אינה תלויה בזמן ולא במקום, ולפיכך אמרו רבותינו זכרם לברכה בפרקא קמא דמסכת אלילים ²⁵: תנו רבנן שאל לחכם וטמא לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ²⁶ ואטר לא ישאל לחכם ויתיר, ואם היו שנים אחד מתיר ואחד אוסר אחד מטהר ואחד מטמא, אם היה אחד מהם גדול ²⁶ בחכמה ובמנין הלך אחריה, ואם לאו הלך אחר המחמיר. ופירושו במנין, הוא מנין חכמי הדור שהסכימו לדבריו ²⁷, וזה מן הפסוק שאמרנו, וזה ענין הסכמת הגמרא, ושאיין ישראל ²⁸ רשאי לחלוק על דבריו כלל, והיא לנו מצות עשה מן התורה, לפי שבזמן ההוא היו חכמי ישראל מקובצים בשיבותיהם לאלפים ולרבבות ²⁹, עד שאמרו בשני דיני גזירות ³⁰: כי הון מפטרי רבנן מבי אביי, ואמרי לה מבי רבא ³¹, ואמרי לה מבי רב פפא, ואמרי לה מבי רב אשי הון פיישי מאתן רבנן וקרו אנפשייהו ³² יתמי דיתמי, וכיון שהסכימו רוב מנין החכמים ההם בדברים המוסכמים בגמרא, נצטוינו לילך אחריהם מזאת המצוה שהיא אחרי רבים להטות.

ואם תשאל ותאמר, א"כ שמה שנצטוינו לשמוע לדברי החכמים הוּא מאחרי

רבים להטות, היאך אמו שבתורה, תרגמה רב ב במערבא לא תסור לאו לא תחילו עליה, כל א חבריות שרו רבנן ³³, ב תסור, ולפי מה שאמרנו והתשובה בזה, שו האחד במה שיתבארו ו ולחכמי הדורות הבאים וזהו נכלל באמרו אחרי מהם מאחרי רבים להטות הרוב, ולא יכנסו בכלל שכמו שנתן זה הכת לכ חכמי גדולי ישראל ⁴⁰, א לא תסור, אך בבי רבים להטות ⁴².

אבל מה שאמרו ע דע"א ⁴³ לא מביאורי ו הן ⁴⁴ שיאמר אמר או יהושע עם רבן גמליאי בחשבוננו ⁴⁵, וזהו שאמו שנאמר ⁴⁷ ונביא לבב ו הטעם הנה שאין כח יאמר אמת מצוה לנו החכם הן שיאמר אמה צריכה ביאור, שאמר משמיה דגברא רבא : לראיה, וכן מה שאמר צריכה פירוש וביאור

רומי, 32 לפנינו: נפש אחיכו עליה לאו דלא תסו עליה כל מילי דרבנן אסמי וכי"פ, 36 ל, מ, ע: 39 וכבר כתב רבנו כן ב: השורש הא', והרמב"ן ב "דברי סופרים" להגרא"ב 40 ט: הדור, מ, ק: לכל בפרשת שופטים בפסוק רבנו, 43 ע"ז ה, ב: נפשות וכו' מן המקום זה יד, ב ד"ה מלמד, 44

שואלין מבית דין שבעירן. ⁹ מ: אם שמעו מוטב ואם לאו וכו'. 10 א: עומדין. 11 בד"ק ריו: יושבין שם, ובגמ': ששם יושבין מתמיד של שחר. 12 בד"י שם: בעניהם, א: להם. 13 לפנינו: עומדין למנין. 14 א: אם רבו וכו' ואם רבו. 15 לפנינו: תלמידי שמאי והלל. 16 סנהדרין שם. 17 סנהדרין יד, ב. 18 דברים יז, ה. 18 ע"פ מ, בשאר כ"י וד"י: חכמת. 19 ט, ל, מ: יצא. 20 שמות כג, ב. 21 הוספתי ע"פ א, ט, ל, ע, ק, מ, [ט, ע: חכמיה]. 22 ע"פ ע, ב"מ: מן הכלל. 23 יא, א. 24 ע"פ מ, 24 עבודה וזה ה, א ושם הנשאל. 25 א: שאל לחכם. 26 בגמרא נוסף: מחבירי. 27 רמב"ם הלכות ממרים פ"ב ה"ב, וראה פירוש הראב"ד עדיות פ"א מ"ה, וראה תשובות חתם סופר חלק שביעי (מונקטש תרעב) סימן כו. 28 ט, ל, ע, ק: ארם. 29 ראה הקדמת הרמב"ם ליד החזקה. 30 כתובות קו, א. 31 קטע זה ליחא לפנינו בגמ' אבל נמצא בכ"י

32

רבים להטות, היאך אמר בברכות³⁵: גדול כבוד הבריות שדוחה את³⁴ לא תעשה שבתורה, תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור, אחיכו עליה במערבא לא תסור לאו דאורייתא הוא, אמר להו רב כהנא גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה, כל אסמכתא דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו ומשום כבוד הבריות שרו רבנן³⁶, נראה מזה שמה שנתחייבנו לשמוע דברי חכמים הוא מלא תסור, ולפי מה שאמרנו היה להם לומר מאחרי רבים להטות.

והתשובה בזה, שנצטוינו לשמוע לדברי סנהדרין הוא אחד משני דברים, האחד במה שיתבארו בדיני התורה, והשני בכל³⁷ גדר ותקנה שיעשו [להם]³⁷, ולחכמי הדורות הבאים אחריהם נצטוינו לשמוע במה שיבארו בדיני התורה³⁸, וזה נכלל באמרו אחרי רבים להטות, אך מהגדרים והתקנות שיעשו לא נצטוינו מהם מאחרי רבים להטות, שזה לא יכלול רק שנלך בביאור משפטי התורה אחר הרוב, ולא יכנסו בכלל הזה גדרים וסייגים כלל, אבל הסמיכות אל לא תסור³⁹, שכמו שנתן זה הכה לסנהדרין להיותם מורי התורה וגדוליה, כן ראוי שינתן לכל חכמי גדולי ישראל⁴⁰ בדרך האסמכתא, ומן הטעם הזה ייחסו הגדרים⁴¹ והתקנות אל לא תסור, אך בביאור משפטי התורה יהיה החיוב לשמוע דבריהם מאחרי רבים להטות⁴².

אבל מה שאמרו שהמקום גורם, הוא לדון בדיני נפשות, וכמו שנתבאר בפ"ק דע"א⁴³ לא מביאורי התורה, שזה נמסר לכל חכם וחכם שיבאר הדבר בדעתו, הן⁴⁴ שיאמר אמר או לא יאמרהו, הדבר נמסר לשקול דעתו, כמו שנהג רבי יהושע עם רבן גמליאל, שבא אצלו במקלו ובמעותיו ביום הכפורים שחל להיות בחשבונו⁴⁵, וזהו שאמרו בפרקא קמא דבתרא⁴⁶: אמר אמיתר חכם עדיף מנביא שנאמר⁴⁷ ונביא לבב חכמה, מי נתלה במי הוי אומר קטן נתלה בגדול, והוא מן הטעם הזה שאין כח בנביא רק שיגיד מה ששמע לא שיוסיף דבר מלבדו, ואם יאמר אמת מצוה לנו לשמוע לו, ואם יאמר ההפך מצוה לבלתי שמעו⁴⁸, אך החכם הן שיאמר אמת או לא יאמר מצוה לשמוע לו, אך הסוגיא הבאה אח"כ צריכה ביאור, שאמר שם: אמר אביי הדע דאמר גברא רבא מילתא ומתאמרה משמיה דגברא רבא אחרינא כוותיה, ולפי הפירוש שנתפרש אין הנדון דומה לראיה, וכן מה שאמר אח"כ: ודילמא תרוייהו בני חד מזלא נינהו, וכל הסוגיא צריכה פירוש וביאור רב, וכך פירושה: L

רומי, 32 לפנינו: נפשיהו, 33 יט, ב, 34 מ, תיבה זו חסרה, 35 בברכות שם: אחיכו עליה לאו דלא תסור דאורייתא הוא, אמר רב כהנא גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן, ועי' דק"ס מכי"מ וכי"פ, 36 ל, מ, ע: מקל, 37 ע"פ מ, 38 א, ע: מה שיתבארו מדיני התורה, 39 וכבר כתב רבנו כן בדרוש החמישי, ראה שם, וכדעת הרמב"ם פ"ב מהל' ממרים, ובסהמ"צ השורש הא', והרמב"ן בהשגות חלק ראה שם ובמפרשי סהמ"צ, וראה בארוכה בקונטרס "דברי סופרים" להגרא"ב וסרמן (פיטרקוב תרפ"ד), וראה ח"י הר"ן ור"ד בונפיל סנהדרין שם, 40 ט: הדור, מ, ק: לכל גדולי חכמי ישראל, 41 ט נוסף: והסייגות, 42 האברבנאל בפרשת שופטים בפסוק כי יפלא ההודעה הוי הביא כל הדברים בהשאלה והתשובה בשם רבנו, 43 ע"ז ה, ב: "אמר רב נחמן בר יצחק לא תימא דיני קנסות אלא שלא דנו דיני נפשות וכו' מן המקום ההוא מלמד שהמקום גורם", וראה תוס' שבת טו, א ד"ה אלא, סנהדרין יב, ב ד"ה מלמה, 44 א: והוא, 45 ר"ה כה, א, 46 יב, א, 47 תהילים צ, יב.